

RİSK RAPORLAMASI: GELİŞMİŞ ÜLKE UYGULAMALARINDAN ÇIKARILACAK DERSLER

Filiz ÖZŞAHİN KOÇ*

Şaban UZAY**

ÖZ

Risk gelecekte ortaya çıkması muhtemel fırsatlar ve tehditler olarak ifade edilebilir. Risk yönetimi ise, işletmenin hedeflerini yerine getirebilme gücünü etkileyen potansiyel riskleri belirlemek ve daha sonra bu riskleri kurumun kendi içinde yönetmesi için tasarlanmış bir süreç olarak tanımlanabilir. Risk yönetim sürecinin en önemli aşamalarından birisi de risk raporlamadır. Risk raporlama bir işletmenin, potansiyel riskleri ve alınan riskleri ile ilgili açıklama olarak tanımlanabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Sarbanes Oxley Yasası gibi kurumsal yönetime yönelik düzenlemeler, risk raporlamayı borsaya kayıtlı şirketlerin faaliyet raporlarının önemli bir parçası haline getirmiştir. Söz konusu düzenlemeler kapsamında şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında risk raporlaması yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde risk raporlaması ile ilgili uygulamalara ve akademik çalışmalara sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı; gelişmiş ülkelerdeki risk raporlamasına yönelik hukuki düzenlemelerin ve uygulamalarının incelenerek Türkiye'deki mevcut durumla karşılaştırılmasıdır. Dolayısıyla çalışma sonunda özellikle reel sektörde risk raporlama açısından Türkiye'deki mevcut düzenleme ve uygulamalara yönelik tespit ve önerilerde bulunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: Risk, Risk Raporlaması, Yıllık Faaliyet Raporu.

RISK REPORTING: LESSONS TO BE LEARNED FROM APPLICATIONS OF DEVELOPED COUNTRIES

ABSTRACT

Risk can be expressed as the emergence of future possible opportunities and threats. Risk management, affects the ability to fulfill the business objectives of identifying potential risks and then manages these risks institution itself can be defined as a process designed to. Risk reporting can be described as the disclosure of potential risks or risks which were taken. One of the most important phase of the risk management process is risk reporting. Since the introduction of the corporate governance codes such as the Sarbanes Oxley act, risk reporting has become an essential part of the annual report of stock listed companies. Within the scope of regulation of risk reporting in the annual reports of the companies are located. In developed countries practices and academic studies related to risk reporting are frequently found. In this context, the purpose of the study; is to examine the risk reporting applications and regulations for developed countries compare to the current situation in Turkey. Therefore, at the end of the study, especially in the real sector in Turkey in terms of type of risk reporting for existing regulations and practices will be studied to identify and make recommendations.

Keywords: Risk, Risk Reporting, Annual Report.

* Arş. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü.

** Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü.

Makalenin kabul tarihi: Nisan 2015.

GİRİŞ

Risk, geçmişte yapılan tanımlamalarda; belirsizlik, zarara uğrama tehlikesi ve işletmelerin karşılaşabileceği tehditler olarak ifade edilmiştir. Yeni ve güncel tanımlamalarda ise risk, gelecekte ortaya çıkması muhtemel tehditler ve işletmelerin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştıracak fırsatlar olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda beklenmeyen olaylardan kaynaklanan riskin tehlikeyi; değişimden kaynaklanan riskin belirsizliği; işletme lehine kullanabilecek riskin ise fırsatları içerdiği söylenebilir. Risklerin fırsat haline getirilmesi ise riskin yönetimi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda risk yönetimi, işletmenin hedeflerini yerine getirebilme gücünü etkileyen potansiyel riskleri belirlemek ve bu riskler içerisindeki potansiyel fırsatları değerlendirebilmek için tasarlanmış bir süreç olarak tanımlanabilir. Söz konusu risk yönetim sürecinin önemli aşamalarından birisi de risk raporlamadır. Risk raporlama, şirket ve hissedarları arasında toplumsal bir sözleşme sağlamak için bir güvence şeklidir. Bir başka ifadeyle risk raporlama bir işletmenin, potansiyel riskleri ve alınan riskleri ile ilgili açıklama olarak tanımlanabilir. Risk raporlama ile ilgili ABD, İngiltere ve Almanya'da gerek hukuki düzenlemeler gerek akademik çalışmalar yer almaktadır. Türkiye'de ise bu konuyla ilgili yapılan literatür araştırmasında yapılmış akademik çalışmaya ve hukuki düzenlemelere rastlanmamıştır. Bu kapsamda aşağıda risk, risk yönetimi ve risk raporlama ile ilgili özet bilgi verildikten sonra risk raporlama ile ilgili gelişmiş ülke uygulamaları incelenerek Türkiye'deki mevcut durumla karşılaştırılmıştır.

I. RİSKİN TANIMI

Literatürde yer alan ve çeşitli organizasyonlar tarafından yapılan riskle ilgili başlıca tanımlar aşağıdaki gibidir:

- Risk, bir işleme ilişkin parasal bir kaybın, giderin ya da zararın ortaya çıkması ile ekonomik faydanın azalması olasılığı olarak tanımlanabilir (Gökgöz, 2006: 9).
- Risk, organizasyonun stratejik, mali ve operasyonel amaçlarına ulaşmasını engelleyecek her türlü olay ve durumun gerçekleşme olasılığı olarak ifade edilebilir (Topaloğlu, 2013: 207).
- Risk, bir olayın gerçekleşme olasılığı ile etkilerinin bir birleşimi olarak tanımlanabilir (FERMA, 2003: 3).
- Finans literatüründe risk, bir yatırımın finansal kayba uğrama ihtimali olarak tanımlanır. Bu kapsamda risk, bir yatırımın muhtemel getirilerinin gerçekleşme olasılığı ile bir varlığın getirisi üzerindeki belirsizliği ifade eder (Yıldıran, Kısakürek, 2012: 38). Bu bağlamda finansal

ve ekonomik açıdan ele alındığında risk, belirsizlik ve belirsizliğin sonuçları olarak tanımlanabilir (Akin Acuner, 2003: 38). Yatırımcı açısından incelendiğinde ise risk, beklenen getiriye elde edememe ya da zarar etme olarak değerlendirilebilir (Gökgöz, 2006: 2).

- Sigortacılık alanında risk; kaybetme olasılığı, belirsizlik, gerçek sonucun beklenen sonuçtan farklı olması ve beklenen durumdan başka bir durumun ortaya çıkması olasılığı iken, bankacılıkta risk; verilen bir kredinin veya girilen bir taahhüdün yerine getirilmesinde başarısızlık olasılığı olarak tanımlanır (Parlakkaya, 2005: 5).
- Treadway Komisyonu Organizasyonları Destekleme Komitesi (The Committee of Sponsoring Organizations of The Treadway Commission – COSO)’ne göre ise risk “bir olayın meydana gelme ve kurumun amaçlarına ulaşma başarısını olumsuz etkileme olasılığı” olarak tanımlanmaktadır (Reding vd., 2009: 3-4).
- Uluslararası Standartlar Organizasyonu’na göre ise risk, bir olay ve söz konusu olayın sonuçlarının olasılık kombinasyonu olarak ifade edilmektedir (Fone, Young, 2005: 11-12).
- İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors - IIA)’nın tanımına göre risk, kurumun stratejik, mali ve operasyonel hedeflerini gerçekleştirmesini engelleyecek, olası her türlü olaylar olarak tanımlanmaktadır (Kır, 2010: 53).
- Kamu İç Denetiminde Risk Değerleme Rehberine göre ise risk; “*İdarelerin kuruluş amaçları ile stratejik hedeflerine ulaşmasına ve görevlerin ifasına engel olabilecek veya beklenmeyen zararlara yol açabilecek durum ya da olaylar*” olarak ifade edilmektedir.

Yukarıda belirtilen tanımların özeti; risk istenmeyen sonuçlarla karşılaşılması ve zarara uğrama olasılığı olarak tanımlanmakta olup, riskin negatif yönü ön plana çıkarılmaktadır. Oysa yeni ve güncel tanımlamalarda ise riskin gelecekte ortaya çıkması muhtemel tehditlerin yanı sıra işletmelerin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştıracak fırsatları da içerdiği vurgulanmaktadır (Akin Acuner, 2006: 64). Dolayısıyla risk gelecekte ortaya çıkması muhtemel fırsatlar ve tehditler olarak da ifade edilebilir (Derici vd., 2007: 152).

İşletmelerin karşılaşabileceği riskler; sistemik risk, sistematik risk ve sistematik olmayan risk olarak sınıflandırılabilir. Mali piyasalarda ve mali kurumlarda yaşanabilecek, tüm mali sisteme yayılabilecek ve sonuçta ödeme sistemlerini tehlikeye sokabilecek risk sistemik risk olarak ifade edilmektedir (Kishalı, Pehlivanlı, 2006: 77). Sistematik risk ise; ekonomik, politik ve sosyal yaşamın yapısı ve değişkenliğinden kaynaklanan ve tüm piyasaları ve bu piyasalarda işlem gören kurumları

etkileyen risktir. Sistematiik olmayan risk; firmanın faaliyette bulunduđu sektöre ait özelliklerin dođurduđu risktir (Akgüç, 1998: 865-867).

Bir başka sınıflandırmaya göre işletmelerin maruz kaldığı riskler; yönetilebilir riskler (işletme riskleri, organizasyonel riskler, süreç riskleri, yönetim riskleri), etki edilebilir riskler (proje riskleri, personel riskleri, teknolojik riskler, maliyet riskleri, ürün riskleri, finansal riskler), yönetilemez riskler (makro ekonomik riskler, hukuki riskler, politik riskler, sosyal riskler, çevre riskleri, kriz dönemi riskleri, piyasa riskleri, ülke riskleri, ekolojik riskler, sağlık riskleri) olarak gruplandırılabilir (Yarız, 2012: 17). Buradaki sınıflandırmaların dışında da bazı risk sınıflandırmaları mevcuttur. Bunlara stratejik risk, dış çevre riski, yatırım riski ve teknolojik risk örnek olarak verilebilir (Uzay, 2010:4; Akın Acuner, 2003: 41).

İşletmelerin karşılaşabilecekleri riskleri yönetmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda risk yönetimi konusu aşağıda özet olarak açıklanmıştır.

II. RİSK YÖNETİMİ

Risk yönetimi, işletmenin hedeflerini yerine getirebilme gücünü etkileyen potansiyel riskleri belirlemek ve daha sonra bu riskleri kurumun kendi içinde yönetmesi için tasarlanmış bir süreç olarak tanımlanabilir (Rittenberg vd., 2010: 194). Risk yönetimini, ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağı bilinmeyen risklerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve bu riskler içerisindeki potansiyel fırsatları değerlendirebilmek için kaynakların en etkin şekilde planlamasını, organize edilmesini, yönetilmesini ve kontrolünü içeren faaliyetlerin tümü olarak ifade etmek mümkündür (Akın Acuner, 2005: 46). Bir başka tanımda ise risk yönetimi, riskleri tanımlamayı, değerlendirmeyi, onlara karşı yürütülecek faaliyetleri belirlemeyi, sorumlulukları tayin etmeyi, belirlenen faaliyetleri uygulamayı ve bunları izlemeyi ve sonuçlarını gözden geçirmeyi kapsayan bütün süreçler olarak ifade edilmektedir (Derici vd., 2007: 153).

Dolayısıyla risk yönetiminin, işletme yönetiminin temel sorumluluklarından biri olduğu, önceden belirlenen işletme hedeflerine ulaşılmasında özenle dikkate alınması gerektiği, büyüklüğünün ve etkilerinin hesaba katılarak olumsuz sonuçlarının en az seviyeye indirilmesi icap ettiği, bu nedenle işletme bünyesinde risk politikalarının oluşturulması ve uygulamaya konulması gerektiği söylenebilir (Özşahin, 2011: 8).

Risk yönetiminin amacı; gelecekte işletmeye zarar verme olasılığı olan olayları ve söz konusu bu olayların ortaya çıkması durumunda oluşabilecek olumsuzlukları azaltarak olası sonuçlarda meydana gelebilecek sapmaları kontrol etmektir (Griffiths, 2005: 21; Manab vd., 2007: 2; Boubala, 2010: 12).

İlk risk yönetimi uygulaması, kayıpları önlemek için kontrol ve finansman teknikleri ile yönetilmiştir. Geleneksel risk yönetim süreci olarak bilinen bu sistemde riskler kötü algılanıp işletmenin, mal ve finans varlıklarını risklerden korumaya odaklanmakta ve riskleri sözleşme ya da sigortalama yoluyla transfer etmenin yolları araştırılmaktaydı (Kızılıboğa, 2013: 70). Zamanla geleneksel risk yönetim sisteminin dar kapsamından kurumsal risk yönetimine geçilmiştir. Kurumsal risk yönetimi anlayışının ortaya çıkmasında “bir işi ilk seferinde doğru yapmak” ve “hata ortaya çıkmadan önlem almak yaklaşımlarının etkisi olmuştur (Derici vd., 2007: 153). Bu kapsamda risk yönetimi geçmişte muhtemel zararın sınırlandırılması ve mevcudun korunmasına yönelik iken, bugünün çok değişkenli ve karmaşık ekonomik ortamında maruz kalınan risklerin oluşmadan önlenmesi, etkin yönetilerek maliyetlerin azaltılması, rekabet gücünün artırılması ve üstlenilen risklerden ek bir gelir elde edilmesini içeren proaktif bir nitelik taşımaktadır (Yarız, 2012: 20). Geleneksel anlayışta risk yönetimi, risklerin belirli aşamalarda ve belirli periyotlarda sadece izole edilmesini hedefleyen statik bir süreç iken günümüzde getiri, maliyet, fırsat ve performans parametreleri arasında en uygun dengeyi sağlamayı hedefleyen dinamik bir süreç haline dönüşmüştür (Yarız, 2012: 21-22).

Geleneksel risk yönetimi ile kurumsal risk yönetimi arasındaki farklar aşağıda yer alan tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1: Geleneksel ve Kurumsal Risk Yönetim Sistemi Arasındaki Farklılıklar

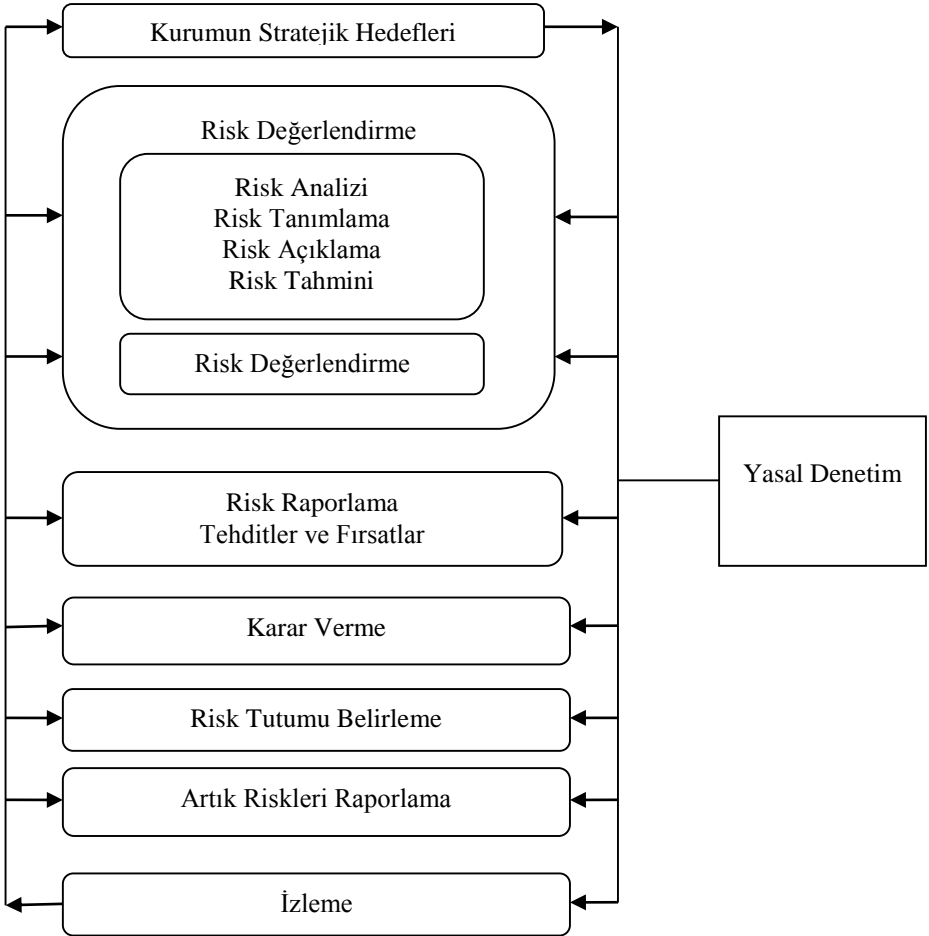
Geleneksel Risk Yönetimi	Kurumsal Risk Yönetimi
Riskler ayrı ayrı birbirinden bağımsız ve diğer faktörlerle bütünleştirilmeden değerlendirilir.	Riskler kurum stratejileri kapsamında değerlendirilir.
Risk tanımlaması ve değerlendirmesi söz konusudur.	Risk portföy gelişimi söz konusudur.
Riskler önem derecesine göre sıralanmaz.	Riskler önem derecesine sıralanır ve buna göre değerlendirilir.
Risk azaltma uygulaması söz konusudur.	Risk optimizasyon uygulaması söz konusudur.
Risk limitleri vardır.	Risk stratejileri vardır.
Risk sorumluları belirsizdir.	Risk sorumluları belirlidir.
Rastgele risk ölçümü yapılır.	Risklerin izlenme ve ölçümünde öncelik sıralaması yapılır.
Risk yönetim fonksiyonları organize edilmez ve tutarsızdır.	Risk yönetimi kurum genelinde organize edilir ve yürütülür.
“Risk benim sorumluluğum değil” anlayışı hakimdir.	“Risk herkesin sorumluluğudur” anlayışı hakimdir.

Risk yönetim süreci ülke, sektör, lokasyon, ortakların öncelikleri, ülke içi ve dışı konjonktür, ürün yaşam süresi vb. çok sayıda farklı unsura bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Yarız, 2009: 23). Risk yönetim süreci birbirine bağımlı beş işlem basamağından oluşmaktadır. Söz konusu basamaklar (Emhan, 2009: 213):

- Riskin tanımlanması,
- Riskin değerlendirilmesi ve hesaplanması,
- Alternatif risk düzeltme araçları arasından bir seçim yapılması,
- Seçilen alternatiflerin uygulanması,
- Değerlendirme ve kontrol süreçlerini kapsamaktadır.

Riskin tanımlanması, riskin teşhisi anlamına gelmektedir. Risk tanımlandığında, risk yöneticileri onu değerlendirmelidirler. Risk tanımlanıp değerlendirildikten sonraki basamak, riskle mücadelede kullanılacak yaklaşım yönteminin ve her biri için kullanılacak tekniğın kararlaştırılmasıdır. Konu veya sorun açıklıkla ortaya konduktan, uygun alternatifler tanımlandıktan ve her alternatifin olası sonuçları olanaklar ölçüsünde en iyi biçimde tahmin edildikten sonra, seçilen alternatifin uygulanması işlemi gelir. Seçilen alternatif uygulanmaya konulduktan sonra seçilen çözüm tarzının işleyip işlemediğı ve beklenen sonuçları verip vermediğı izlenmelidir (Emhan, 2009: 213). İşletmelerin ve toplumların amaçlarına uygun olarak risklerin incelendiğı ve değerlendirildiğı resmi bir süreç olarak risk yönetimi süreci Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1: Risk Yönetim Süreci

Kaynak: Kızıllıboğa, 2013: 67; AIRMIC; ALARM; IRM, 2002: 4.

Şekil 1'e göre risk yönetim süreci aşağıdaki aşamalardan meydana gelmektedir (Kızıllıboğa, 2013: 67; Fone, Young, 2005: 15).

- Kurumsal hedefleri anlama,
- Risk yönetim misyonunu tanımlama (hedef ve politika belirleme),
- Risk ve belirsizliklerin değerlendirilmesi (tanımlama, analiz ve ölçme),
- Risk kontrolü (ortadan kaldırma, kaçınma, azaltma, önleme ve yönetme),

- Risk finansmanı (riskin finansal sonuçlarının ölçümü ve değerlendirilmesi),
- Program yönetimi (uygulama tedbirleri geliştirme, inceleme ve izleme).

Risk yönetim sürecinin en önemli aşamalarından birisi de risk raporlamadır. Bu kapsamda aşağıda risk raporlama ve gelişmiş ülkelerde risk raporlama uygulamaları incelenecektir.

III. RİSK RAPORLAMA

Risk raporlama, şirket ve hissedarları arasında toplumsal bir sözleşme sağlamak için bir güvence şeklidir. Bir başka ifadeyle risk raporlama bir işletmenin, potansiyel riskleri ve alınan riskleri ile ilgili açıklama olarak tanımlanabilir. Risk açıklama ve kurumsal yönetim ile ilgili tartışmalar 21. yüzyılın başında Ahold, Enron ve Worldcom gibi şirket skandallarından dolayı artış göstermiştir (Oorschot, 2009: 20).

A. RİSK RAPORLAMA TÜRLERİ

Risk raporlama; iç tip, dış tip ve orta tip olmak üzere üç farklı şekilde ortaya çıkabilir. **İç tip**; yönetim ve çalışanlar arasındaki bilgi paylaşımı olarak açıklanabilir. **Orta tip**; riskle ilgili konularda yönetim kontrol önlemleri ve sonuçları yönetim kuruluna güvence sağlamak üzere tasarlanmış iç ve dış tip arasındaki iletişim olarak ifade edilebilir. **Dış tip** ise, yıllık faaliyet raporunda bulunan açıklamalar şeklinde tanımlanabilir (Chandiramani, 2009: 14). İç risk raporlama, işlemsel ve stratejik bilgi sağlayarak, firmaların amaçlarını gerçekleştirmesinde verimli olmaları için yönetime ve çalışanlara yardımcı olmaktadır. Dış risk raporlama, firmalar, dış finansman kuruluşları ve düzenleyici kurumlar, kreditorler (bankacılar ve tahvil sahipleri) ve yatırımcılar için zorunludur. Bu durumda risk raporlama genellikle, başlıca düzenleyici kuruluşların gereksinim duyduğu izahname formlarını ve faaliyet raporlarını içermektedir (Lajili, Zeghal, 2005: 128).

Meijer (2011)'e göre iç risk raporlama, yönetim kurulu ve denetim kurulu için hazırlanmakta iken, dış risk raporlama şirketin hissedarları ve diğer ilgili taraflar için hazırlanmaktadır.

B. RİSK RAPORLAMANIN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Risk raporlama, finansal olmayan bilgi ihtiyacından kaynaklanmakta olup bu durum risk raporlamanın gelişmesine neden olabilmektedir. Meijer (2003) riskleri raporlamanın nedenini açıklamak için risk raporlamanın olası avantaj ve

dezavantajlarını araştırmıştır. Bu kapsamda risk raporlamanın **avantajları** şunlardır (Chandiramani, 2009: 18; Epstein, Buhovac, 2006: 11; Abraham vd., 2012: 13):

- Risk raporlama, bilgi asimetrisini* ve tahmin riskini azaltarak yatırımcılar tarafından talep edilen firmanın risk primini ve sermaye maliyetini azaltmaktadır. Firmanın sermaye maliyetinin azalması ise finansal olmayan bilgi ihtiyacını gidermektedir.
- Risk raporlama firma ve yatırımcılar arasındaki ilişkiyi geliştirmektedir. Dolayısıyla yatırımcılar firma hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukça firmaya duydukları güven artmaktadır.
- Risk raporlamanın bir başka avantajı ise risk raporlamanın firmanın iç kontrolleri üzerinde pozitif etkiye sahip olmasıdır.
- Risk raporlama ayrıca risk yönetim süreci ve stratejik planlama ile ilgili kritik geri bildirim sağlar.
- Risk raporlama, yatırımcıların firmanın risk profilini değerlendirmesine yardım eder.

Risk raporlamanın **dezavantajları** ise şunlardır (Chandiramani, 2009: 18):

- Risk raporlama firmaya karşı dava olasılığını artırabilir, söz konusu bu durum ise firmanın itibarını zedeleyebilir.
- Risk raporlama rekabet avantajını kaybettirebilir. Zira firmaların geleceğe yönelik bilgi açıklaması yapmaları rakiplerinin faydalanabilecekleri daha hassas bilgileri içerebildiği için bu durum rekabet avantajı kaybına sebep olabilir.

C. RİSK RAPORLAMA İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Gelişmiş ülkelerde risk raporlaması ile ilgili uygulamalara ve akademik çalışmalara sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu kapsamda finansal ve finansal olmayan şirketleri esas alarak yapılan bazı akademik çalışmalar ve ulaşılan sonuçlar şöyledir:

- Beretta ve Bozzolan (2004) çalışmalarında İtalyan borsasında listelenen 85 adet finansal olmayan firmanın faaliyet raporlarında yer alan risk açıklamalarını analiz etmişlerdir. Risk açıklaması ile ilgili bilgi elde etmek için içerik analizini kullanmışlardır. Çalışmada risk açıklamaları kalite ve miktar açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda şirket büyüklüğü ve risk açıklama miktarı arasında pozitif bir ilişki

* Bilgi asimetrisi, işletme yönetiminin hissedarlardan ve ilgili diğer taraflardan daha fazla ve daha iyi bilgiye sahip olmasıdır (Meijer, 2011).

olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca endüstri tipi ve risk açıklama miktarı arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.

- Helbok ve Wagner (2005) çalışmalarında Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa bankalarının 1998-2001 yılları arasındaki operasyonel risk açıklama uygulamalarını incelemişlerdir. O dönemlerde raporlama zorunlu olmadığı halde açıklamanın hem içeriğinin hem de kapsamının arttığı görülmüştür. Operasyonel risk raporlama ile bankanın öz kaynak oranı ve karlılığı arasında negatif ilişki olduğu saptanmıştır. Yani daha az sermayeli ve daha az karlı şirketlerin operasyonel riskleri daha fazla açıklama eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir
- Lajili ve Zeghal (2005) çalışmalarında Toronto Menkul Kıymetler Borsası'nda listelenen 300 adet Kanadalı finansal olmayan şirketin faaliyet raporlarında yer alan risk açıklamalarını incelemişlerdir. Çalışmada risk raporlama ve firmaya özgü özellikler arasındaki ilişkinin incelemesi amaçlanmış olup içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda zorunlu ve gönüllü risk raporlama ile firma büyüklüğü ve karlılık arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
- Berger ve Gleißner (2006) çalışmalarında GAS 5 kapsamında şirketlerin faaliyet raporlarındaki risk açıklamalarını analiz etmeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda Alman Muhasebe Standartlarına göre HDAX'da listelenen finansal olmayan şirketlerin 2000-2005 yılları arasındaki faaliyet raporlarında yer alan risk açıklamalarını içerik analizi yöntemi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda 2000 yılından itibaren risk açıklama kalitesinde artış olduğu saptanmıştır.
- Linsley, Shrides ve Crumpton (2006) çalışmalarında 9 adet İngiltere ve 9 adet Kanada bankasının faaliyet raporlarını incelemişlerdir. Çalışmada risk açıklamalarının hacmi ve ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin incelemesi amaçlanmış ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ulaşılan tespitler; 1) Risk açıklamaları ve bankanın karlılığı arasında bir ilişki bulunmadığı, 2) Bankanın risk düzeyi ve açıklama düzeyi arasında bir ilişki bulunmadığı, 3) Risk açıklama düzeyi ve banka büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki olduğu, 4) Risk açıklama düzeyi ve risk tanımlamalarının sayısı arasında pozitif bir ilişki olduğu ve 5) İngiltere ve Kanada bankalarının risk açıklama düzeyleri arasında istatistiksel bir fark olmadığıdır.
- Linsley ve Shrides (2006) çalışmalarında İngiltere'deki 79 finansal olmayan firmanın yıllık faaliyet raporlarındaki risk açıklamalarını

incelemişlerdir. Çalışmada 1) Risk açıklamaları ve şirket büyüklüğü arasındaki ilişkiyi test etmek, 2) Risk açıklamaları ve şirket risk seviyesi arasındaki ilişkiyi test etmek ve 3) Açıklamaların cümle özelliklerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışmada 1 Ocak 2000'de İngiltere'de FTSE 100 de listelenen finansal olmayan şirketler içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda risk açıklamaları ve şirket büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca nitel risk açıklamalarının nicel risk açıklamalarından daha fazla olduğu saptanmıştır.

- Abraham ve Cox (2007) çalışmalarında şirketlerin faaliyet raporlarındaki risk bilgi miktarı ile ABD listeleme özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Söz konusu çalışmada geniş bir bakış açısıyla risk açıklamalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada 2002 yılında FTSE 100'de listelenen şirketler incelenmiş olup içerik analizi yöntemi Linsley ve Shrivess (2006)'ın araştırmasında ki gibi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda kurumsal sahiplik ile ilgili uzun vadeli kuruluşlarda risk raporlama ilişkisi olumsuzken, kısa vadeli kuruluşlarda finansal risk raporlama ilişkisinin olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca hem yönetici hem de yönetim kurulu için risk raporlamanın önemli olduğu tespit edilmiştir. ABD borsasında listelenen İngiltere firmalarının faaliyet raporlarında ABD borsasında listelenmeyen İngiltere firmalarına göre daha fazla risk bilgilerini açıkladıkları saptanmıştır.
- Woods, Dowd ve Humphery (2008) çalışmalarında; Dünyanın en iyi 25 bankasında 2000-2006 dönemi için piyasa risk açıklama uygulamalarını veri analizi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda bankalarda Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarından Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) geçiş olduğu görülmüştür. Gönüllü raporlamanın kapsamında artış olduğu tespit edilmiştir. Örnek bankaların faaliyet raporunun uzunluğunun zaman içinde arttığı (2000 yılında 166 sayfa iken 2006 yılında 271 sayfa olduğu) sonucuna ulaşılmıştır.
- Hassan (2008) çalışmasında kurumsal özellikler ve risk açıklama düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki 24 adet finansal ve 17 adet finansal olmayan şirket regresyon modeli ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda şirket büyüklüğü ve kurumsal risk açıklama düzeyi arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
- Hossain (2008) çalışmasında banka özellikleri ve risk açıklama düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada Hindistan

da bulunan 38 adet banka çoklu regresyon modeli uygulanılarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda büyüklüğün, karlılığın, yönetim kurulunun ve piyasa disiplinin risk açıklaması ile ilişkili olduğu ancak yaş, iş ve varlıklarla ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

- Amran, Bin ve Hassan (2009) çalışmalarında Malezya'daki şirketlerin faaliyet raporlarının finansal olmayan rapor bölümlerine odaklanarak risk açıklamalarını incelemişlerdir. Çalışmada kullanılan yöntem içerik analizidir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre listelenen 100 şirketin faaliyet raporunda yer alan risk bilgilerinin tartışıldığı cümlelerin sayısının 2006 yılında İngiltere'de Linsley ve Shriver tarafından yapılan çalışmayla kıyaslandığında daha az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca şirket büyüklüğü ve risk açıklamaları arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.
- Oorschot (2009) çalışmasında bankalardaki risk açıklamalarını miktar ve kalite açısından incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada 2005-2008 dönemi için Almanya'daki 32 adet bankanın faaliyet raporları içerik analizi yöntemi uygulanarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda açıklama ve karlılık arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Don (2010) çalışmasında bankalardaki risk açıklama uygulamalarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada Avrupa'da yer alan 40 adet bankanın faaliyet raporları içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda bankaların faaliyet raporlarında önceki yıllara göre daha fazla risk açıklaması yaptıkları tespit edilmiştir.
- Oliveira, Rodrigues ve Craig (2011) çalışmalarında Portekiz'de bulunan bankaların 2006 yılı için faaliyet raporlarında yer alan gönüllü risk açıklamayı etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda Portekiz'de bulunan 111 adet bankanın faaliyet raporlarını içerik analizi yöntemi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda gönüllü risk raporlama da kanuna uygunluğu artırmak için iki sebep olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeplerden birincisi piyasa disiplini etkinliği sağlamak için hissedarı izlemek iken, ikincisi hissedarlarda şirket itibarı algısını yönetmektir.

Risk raporlaması ile ilgili literatürde yapılan ve yukarıda açıklanan çalışmalar aşağıda yer alan tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2: Risk Raporlaması İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar	Çalışmanın Amacı	Örneklem	Yöntem	Sonuçlar
Beretta ve Bozzolan (2004)	<ul style="list-style-type: none"> Şirket büyüklüğü ve risk açıklama miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek. Endüstri tipi ve risk açıklama miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek. 	İtalyan Menkul Kıymetler Borsası'nda listelenen 85 adet finansal olmayan şirket; 2001	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Şirket büyüklüğü ve risk açıklama miktarı arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Endüstri tipi ve risk açıklama miktarı arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
Helbok ve Wagner (2005)	Banka özellikleri ve operasyonel risk açıklaması arasındaki ilişkiyi incelemek.	59 banka; Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika; 1998-2001	İçerik Analizi; Tanımlayıcı istatistik ve logit modeli.	<ul style="list-style-type: none"> Operasyonel risk raporlamada artış olmuştur. Operasyonel risk raporlama ile bankanın öz kaynak oranı ve karlılığı arasında negatif ilişki vardır. Yani daha az sermayeli ve daha az karlı şirketlerin operasyonel riskleri daha fazla açıklama eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir.
Lajili ve Zeğhal (2005)	Risk raporlama ve firmaya özgü özellikler arasındaki ilişkiyi incelemek.	300 adet finansal olmayan şirket; Kanada; 1999	İçerik Analizi	Zorunlu ve gönüllü risk raporlama ile firma büyüklüğü, karlılık, beta ya da kaldıraç arasında hiçbir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
Berger ve Gleibner (2006)	GAS 5 kapsamında 2000-2005 dönemi faaliyet raporlarındaki risk açıklamalarını analiz etmek.	HDAX'da listelenen finansal olmayan şirketlerin faaliyet raporları; 2000-2005	İçerik Analizi	Risk açıklama kalitesinde artış olduğu tespit edilmiştir.
Linsley, Shrivess ve Crumpton (2006)	Risk açıklamalarının hacmi ve potansiyel ilgili değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek.	9 adet İngiltere, 9 adet Kanada bankasının faaliyet raporları; 2002	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Risk açıklamaları ve bankanın karlılığı arasında bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Bankanın risk düzeyi ve açıklama düzeyi arasında bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Risk açıklama düzeyi ve banka büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Risk açıklama düzeyi ve risk tanımlamalarının sayısı arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İngiltere ve Kanada bankalarının risk açıklama düzeyleri arasında istatistiksel bir fark olmadığı tespit edilmiştir.
Linsley ve Shrivess (2006)	<ul style="list-style-type: none"> Risk açıklamaları ve şirket büyüklüğü arasındaki ilişkiyi test etmek, Risk açıklamaları ve şirket risk seviyesi arasındaki ilişkiyi test etmek ve Açıklamaların cümle özelliklerini incelemek 	İngiltere FTSE 100'de listelenen 79 adet finansal olmayan şirketin faaliyet raporları; 2000	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Risk açıklamaları ve şirket büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Nitel risk açıklamalarının nicel risk açıklamalarından daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2: (Devamı)

Abraham ve Cox (2007)	Faaliyet raporunda yer alan risk bilgilerini açıklayan belirleyicileri analiz etmek.	İngiltere FTSE 100'de listelenen 71 adet finansal olmayan şirketin faaliyet raporları; 2002	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Hem yönetici hem de bağımsız yönetim kurulu için risk raporlarının önemli olduğu tespit edilmiştir. ABD borsasında listelenen İngiltere firmalarının faaliyet raporlarında ABD borsasında listelenmeyen İngiltere firmalarına göre daha fazla risk bilgilerini açıkladıkları tespit edilmiştir.
Woods, Dowd ve Humphery (2008)	Risk açıklama uygulamalarını incelemek.	Dünyanın en iyi 25 bankası; 2000-2006	Veri analizi	<ul style="list-style-type: none"> Bankalarda Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarından Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) geçiş olduğu tespit edilmiştir. Gönüllü raporlamanın kapsamında artış olduğu tespit edilmiştir.
Hassan (2008)	Kurumsal özellikler ve risk açıklama düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek.	24 adet finansal ve 17 adet finansal olmayan şirket; Birleşik Arap Emirlikleri; 2005	Regresyon modeli; Büyüklük, risk düzeyi, endüstri tipi ve rezervlerin düzeyi.	<ul style="list-style-type: none"> Şirket büyüklüğü ve kurumsal risk açıklama düzeyi arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
Hossain (2008)	Banka özellikleri ve açıklama düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek.	38 adet banka; Hindistan; 2002-2003	Çoklu regresyon modeli.	Büyüklüğün, karlılığın, yönetim kurulunun ve piyasa disiplinin risk açıklama ile ilişkili olduğu ancak yaş, iş ve varlıklarla ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.
Amran, Bin ve Hassan (2009)	Risk açıklamalarına karşı örnek şirketlerin özelliklerini ampirik olarak test etmek	Malezya borsasında listelenen 100 adet şirketin faaliyet raporları; 2005	İçerik Analizi	Şirket büyüklüğü ve risk açıklamaları arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Oorschot (2009)	Bankalardaki risk açıklamalarını miktar ve kalite açısından incelemek	32 adet bankanın faaliyet raporları; Almanya; 2005-2008	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Açıklama ve karlılık arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Don (2010)	Bankalardaki risk açıklama uygulamalarını incelemek	40 adet bankanın faaliyet raporları; Avrupa; 2007	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Bankaların faaliyet raporlarında önceki yıllara göre daha fazla risk açıklaması yaptıkları tespit edilmiştir.
Oliveira, Rodrigues ve Craig (2011)	Portekiz'de bulunan bankaların 2006 yılı için faaliyet raporlarında yer alan gönüllü risk açıklamayı etkileyen faktörleri incelemek.	111 adet bankanın faaliyet raporları; Portekiz	İçerik Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Gönüllü risk raporlama da kanuna uygunluğu artırmak için iki sebep olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeplerden birincisi piyasa disiplininde etkinliği sağlamak için hissedarı izlemek iken, ikincisi hissedarlarda şirket itibarı algısını yönetmektir.

Kaynak: Dobler, 2008: 191; Oorschot, 2009: 77-78-79; Don, 2010: 47-48.

IV. RİSK RAPORLAMANIN ÜLKE UYGULAMALARI

Risk raporlaması ile ilgili hukuki düzenleme ve uygulamalar ABD, İngiltere ve Almanya uygulaması kapsamında aşağıda özet olarak açıklanmıştır.

A. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD) UYGULAMASI

ABD’de risk raporlamasını resmi bir şekilde düzenlemek için Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA-American Institute of Certified Public Accountant) tarafından 1987 yılında, risk ve belirsizlikler üzerine bir rapor (Report of the Task Force on Risks and Uncertainties*) yayınlamıştır. Daha sonra AICPA 1994 yılında firmaların finansal durumlarındaki riskleri ve belirsizlikleri raporlamaları için firmaları teşvik eden 94-6 Durum Tablosunu (*Disclosures of Certain Significant Risks and Uncertainties*, Statement of Position 94-6. Accounting Standards Division**) önermiştir. Ayrıca finansal araçlardan kaynaklanan risklerle başa çıkmak için Finansal Muhasebe standardı (FAS - Financial Accounting Standard No 119 ve 133) özel olarak yayınlamıştır (Kongprajya, 2010: 25).

ABD’de Sermaye Piyasası Kurulu (SEC - Security Exchange Commission) tarafından 1997 yılında yayınlanan Finansal Raporlama Yayın No.48’e göre de (FRR No. 48- Financial Reporting Release No. 48); faiz oranı, döviz kurları, hisse senetleri ve emtia fiyatlarındaki ani değişikliklerden kaynaklanan piyasa risklerinin açıklanması gerekmektedir (Beretta, Bozzolan, 2004: 267).

ABD’de risk raporlama uygulamalarındaki mevcut durum uluslararası yaklaşımla benzer olmakla birlikte risk tahminlerini raporlamak zorunlu değildir. Ancak Sarbanes Oxley Yasası gibi kurumsal yönetime yönelik düzenlemeler, risk raporlamayı borsaya kayıtlı şirketlerin faaliyet raporlarının önemli bir parçası haline getirmiştir (Chandiramani, 2009: 14). Söz konusu düzenlemeler kapsamında finansal (bankalar) ve finansal olmayan (borsaya kayıtlı şirketler) şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında risk raporlamasının yer alması gerekmektedir.

B. İNGİLTERE UYGULAMASI

İngiltere’de modern risk raporlamanın ilk adımı 1992 yılında atılmıştır. 1992 yılında düzenlenen Cadbury Raporu, kurumsal risklerin tanımlanmasını, değerlendirilmesini ve yönetilmesini önermiştir. Daha sonra 1993 yılında, İşlem ve Finansal İnceleme*** (OFR- Operating Financial Review) zorunlu olmamasına rağmen, İngiltere’de borsaya kayıtlı şirketler için ilk kez önerilmiştir (Beretta, Bozzolan, 2004: 267).

* American Institute of Certified Public Accountants, 1987, “Report of the Task Force on Risks and Uncertainties”, AICPA, New York.

** American Institute of Certified Public Accountants (1994). *Disclosures of Certain Significant Risks and Uncertainties*, Statement of Position 94-6. Accounting Standards Division.

*** İşlem ve finansal inceleme; borsaya kayıtlı şirketlerin finansal tablolarında bulunmayan risk bilgilerini açıklamaları için Muhasebe Standartları Kurulu tarafından 1993 yılında çıkarılmıştır (Mohobbot ve Konishi, 2005, 9-10).

1997 yılında İngiltere ve Galler Yeminli Mali Müşavirler Birliği (ICAEW- Institute of Chartered Accountants in England and Wales), İngiltere şirketlerinin risk raporlama uygulamalarını yansıtmak için “Finansal Raporlama Riski: İş Riski Açıklama İçin Öneriler” (Financial reporting of risk –proposals for a statement of business risk) isimli resmi bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor, risk ölçme yönteminin yanı sıra İngiltere firmalarını riskler hakkında daha fazla açıklama yapmaya teşvik etmektedir (Cabedo, Tirado, 2004: 183). Ayrıca bu raporda şirket faaliyet raporlarında risk açıklamaları, risk tanımlamanın kazanç ve kayıpları ile finansal ve finansal olmayan riskler arasındaki ayrım tartışılmaktadır (Elshandidy vd., 2013:321).

İngiltere’de 1998 yılında, Londra Menkul Kıymetler Borsası tarafından “Kurumsal Yönetim Yasası” yayımlanmıştır. Söz konusu düzeleme ile borsaya kayıtlı şirketlerde iç kontrol sistemi ve paydaşlara raporlama mekanizması etkin bir şekilde işlemektedir (Beretta, Bozzolan, 2004: 267).

ICAEW, 1999 yılında “Süprizlere Hayır: Daha İyi Risk Raporlama Vakası” (No Surprises: The Case for Better Risk Reporting) isimli rapor hazırlamıştır. Bu raporda da risk ölçme yöntemi ile birlikte İngiltere firmalarını riskler hakkında daha fazla açıklama yapmaya teşvik etmektedir (ICAEW, 1999: 2). ICAEW, 1999 yılında ayrıca Turnbull Raporunu yayımlamıştır. Turnbull Raporu risk raporlama alanında önemli bir yere sahiptir. Zira söz konusu rapor risk bazlı yaklaşımın benimsenmesi, iç kontrol sisteminin kurulması ve etkinliğinin gözden geçirilmesi hususunda firmalar için önemli bir rehberdir (Mohobbot, Konishi, 2005: 10).

ICAEW, 2002 yılında iki rapor yayınlamıştır. Bunlardan birincisi “Süprizlere Hayır: Daha İyi Risk Raporlama İçin Çalışma (No Surprises: Working for Better Risk Reporting) isimli rapor olup, söz konusu bu raporda ICAEW tarafından yayınlanan önceki raporlar özetlenmektedir. İkincisi ise “KOBİ’ler İçin Risk Yönetimi” (Risk Management for SMEs) isimli rapordur ve bu raporda küçük ve orta ölçekli işletmeler için risk açıklamaları ile ilgili bilgilere yer verilmektedir (Elshandidy vd., 2013: 321).

ICAEW, 2011 yılında “İş Risklerini Raporlama: Toplantı Beklentileri” (Reporting Business Risks: Meeting Expectations) isimli rapor hazırlamıştır. Bu raporda firmaların faaliyet raporlarında yer alan risk bilgilerini açıklama (nicel ve nitel risk açıklamalarını raporlama, firmalar için yüksek rekabet maliyetlerini ve firmaların karşı karşıya olduğu riskleri açıklama) tanımlanmaktadır. Ayrıca, yatırımcıların ihtiyaçlarının sürekli bir şekilde dikkate alınarak risk raporlamanın geliştirilmesi önerilmektedir (Elshandidy vd., 2013:321).

Özetle İngiltere’de risk raporlama uygulamaları standartlar ve ilgili rehberler sunularak sürekli iyileştirilmiştir. Söz konusu bu durum, İngiltere’deki düzenleyici kuruluşların risk raporlamanın önemini farkında olduğuna işaret etmektedir.

C. ALMANYA UYGULAMASI

Almanya’da risk raporlaması, 1998 yılında Alman Ticaret Hukukunda yapılan değişiklikle uygulamaya girmiştir. Almanya 1998 yılından itibaren risk raporlaması konusunda öncü bir ülke konumuna gelmiştir. Ticaret Kanununun 289 (1) ve 315 (1) paragraflarında Mayıs 1998’de yapılan düzenlemeyle, “Kurumsal Kontrol ve Şeffaflık Yasası” (Law on Corporate Control and Transparency) çıkarılmıştır (Dobler, 2005: 1192). Dolayısıyla Almanya’da risk raporlama 1998 yılından beri söz konusu yasa ile sunulan ilerleme raporunun zorunlu bir parçası olarak görülmektedir. Bu kapsamda şirketlerin faaliyet raporlarında karşı karşıya oldukları riskleri raporlamaları gerekmektedir (Oorschot, 2009: 20).

2001 yılından beri uygulanmakta olan Alman Muhasebe Standardı (GAS 5 Risk Raporlama) ile şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında risk açıklamaları yer almaktadır GAS 5 şirketlerin risk yönetim sistemi, ilgili risklerin nicel ve nitel verileri, risk kategorilerinin sınıflandırılması, risk politikası ve risk iyileştirme önlemleri hakkındaki bilgilerin açıklanmasını gerektirmektedir (Berger, Gleißner, 2006: 2-4). GAS 5 kapsamında yapılan açıklamalar, finansal olmayan riskleri ve piyasa dışı finansal riskleri içeren tüm riskleri kapsamaktadır. Ayrıca Standart kapsamında kurumsal risk yönetiminin ve risk tahminlerinin açıklanması gerekmektedir (Kongprajya, 2010: 29).

Literatürde yer alan akademik çalışmalar incelendiğinde Alman şirketlerinde risk raporlama çalışmalarının gelişim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Berger, Gleißner, 2006: 2). Bazı akademisyenler, uluslararası standartlar ve ABD standartlarına göre Alman standardının daha spesifik ve detaylı bilgi gerektirdiğini saptamışlardır. Kapsamlı olmasına rağmen GAS 5’in risk raporlama da bir takım eksiklikleri de bulunmaktadır. Zira GAS 5’in sunumundan kısa bir süre önceki verileri esas alarak Kajüter (2001) tarafından yapılan çalışmada etkili risk raporlamanın garanti edilemeyeceği gözler önüne serilmiştir. Söz konusu çalışmada bilgi kalitesinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. GAS 5’in sunumundan sonraki verileri esas alarak Kajüter ve Winkler (2003) tarafından yapılan çalışmada da risk raporları analiz edilmiş ve Kajüter (2001)’in çalışması ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Kongprajya, 2010: 29).

D. GELİŞMİŞ ÜLKELER ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

Collins ve diğerleri (1993) tarafından yapılan çalışmada ABD ve İngiltere için MD&A (Management Discussion and Analysis- Yönetim Tartışmaları ve Analizi) bölümünde yer alan risk raporlama karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda İngiltere firmalarının risk, belirsizlik ve ileriye yönelik bilgi hakkında daha fazla açıklama yapmış oldukları tespit edilmiştir. Bu kapsamda

İngiltere firmaları daha kapsamlı risk açıklamaları yapmaktadır (Kongprajya, 2010: 30).

Batı ülkeleri arasında yapılan karşılaştırmada, çeşitli standartlarda kademeli bir yaklaşımın olabileceği tespit edilmiştir. Çoğu standartlarda sadece finansal piyasanın risk raporlamaya odaklandığı saptanmıştır. Zira şirketlerde finansal olmayan riskler ya da piyasa dışı finansal riskler bütünüyle vurgulanmamaktadır. Söz konusu risklerin açıklamalarına, yönetimin kararına göre gönüllü yapılması halinde izin verilmektedir. Alman Muhasebe Standardı GAS 5'e göre ise şirketlerin karşılaştığı tüm riskleri raporlamaları gerektirmektedir. Schrand ve Elliott (1998) tarafından yapılan çalışma bu açıdan karşılaştırarak, şirketleri risk raporlaması için GAS 5'in kapsamlı yaklaşımına teşvik etmektedir. Diğer yandan Almanya uygulamasında belirtildiği gibi yapılan bazı çalışmalar tüm düzenlemele- rin Almanya'da etkin bir risk raporlamasının garanti edilmediğini de göstermektedir (Kongprajya, 2010: 30-31).

Risk raporlamanın bir diğer boyutu ise zaman boyutudur. Çeşitli standartlar gözden geçirildiği zaman ileriye yönelik bilgi (gelecekteki riskler) iletişimini geliştirme çabasının olduğu saptanmıştır. ICAEW (1998, 1999, 2000), CICA (2001) ve IFAC (2002) yönergeleri kapsamında, sadece ileriye yönelik bilginin teşvik edilmediği aynı zamanda daha kapsamlı kurumsal risklerin vurgulandığı saptanmıştır (Kongprajya, 2010: 31).

Diğer önemli bakış açıları çeşitli standartlarla karşılaştırılarak Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3'e göre; bütün rejimlerde kademeli yaklaşımın uygulandığı görülmektedir. Risk açıklamaya yönelik düzenlemeler incelendiğinde ise ABD'de genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, SEC kuralları ve Sarbanes Oxley Yasasının, risk raporlamaya yönelik düzenlemelerde öncü bir ülke olan Almanya'da Ticaret Kanunu ve GAS 5 Risk Raporlama Standardının, İngiltere'de ise ICAEW düzenlemelerinin geçerli olduğu görülmektedir. Söz konusu düzenlemeler kapsamında İngiltere'de risk raporlama gönüllü bir uygulama iken ABD ve Almanya'da risk raporlama zorunlu bir uygulamadır. Bununla birlikte ABD ve İngiltere'de risk tahminlerinin açıklanması gerekli değilken Almanya'da risk tahminlerinin açıklanması gereklidir. Ayrıca Almanya'da risk raporları yönetim raporlarının içinde ayrı olarak sunulmaktadır.

Tablo 3: UFRS Kapsamında Almanya ve İngiltere'ye Göre ABD'de Risk Raporlama Gereksinimlerinin Karşılaştırılması

	ABD	UFRS	Almanya	İngiltere
Düzenleyici Yaklaşım	Kademeli Yaklaşım	Kademeli Yaklaşım	Kapsamlı Yaklaşım	Kademeli Yaklaşım
Esas Düzenleme	SFAS 5, 131, 133; SOP 94-6 SEC Düzenlemeleri, FRR 48	IAS 1, 37; UFRS 7	Mesleki Standartlar GAS 5, 20 289 (1), 315 (1) Ticaret Kanunu	ICEAW 1998, 1999, 2000 ve 2002 FRS 13 FRS 29
Raporlama Araçları	Notlar SEC formlar, MD&A	Notlar Önerilen yönetim yorumu	Yönetim raporunun içinde ayrı risk raporu Az not açıklamalar	Notlar OFR, MD&A
Risk Kavramı	Çeşitli, ağırlıklı belirsizlik temelli	Çeşitli, ağırlıklı belirsizlik temelli	Yukarı ve aşağı yönlü risk, GAS 5 aşağı yönlü risk üzerine odaklanıyor	Çeşitli, ağırlıklı belirsizlik temelli
Risk Yönetimi Açıklama	Ağırlıklı ilgili finansal araçların kullanımı	Ağırlıklı ilgili finansal araçların kullanımı	Tüm kurumsal risk yönetimini kapsayan	Ağırlıklı ilgili finansal araçların kullanımı
Risk Açıklama Odağı	Finansal ve piyasa riski, gayrinakdi kredi ve yükümlülükler	Finansal ve piyasa riski, gayrinakdi kredi ve yükümlülükler	Herhangi bir risk kategorisi, vurgulanmış finansal risk	Finansal ve piyasa riski, gayrinakdi kredi ve yükümlülükler
Risk Konsantrasyonları Açıklaması	Finansal risk, esas müşteriler ve diğerleri	Ağırlıklı finansal risk	Herhangi bir risk konsantrasyonu	Ağırlıklı finansal risk
Devam Eden İş Belirsizlikleri Açıklaması	Sadece denetim standardına(SAS 59) göre gerekli	Gerekli notlar	Risk raporu ve notlar için gerekli	Gerekli notlar (şirketin mali tablosunda tek yer)
Risk Ölçme	Finansal risk için gerekli, gayri nakdi kredi ve yükümlülükler için, nerede uygulanabilir	Finansal risk için gerekli, gayri nakdi kredi ve yükümlülükler için, nerede uygulanabilir	Herhangi bir risk için gerekli, nerede uygulanabilir, vurgulanmış finansal risk	Finansal risk için gerekli, gayri nakdi kredi ve yükümlülükler için, nerede uygulanabilir
Risk Tahminlerinin Açıklaması	Gerekli değildir	Gerekli değildir	Gerekli	Gerekli değildir
Özel Dışarıda Kalmayı Tercih Etme Koşulu	Hayır	Evet (IAS 37, 92)	Hayır	Hayır

Kaynak: Dobler, 2008: 188; Kongprajya, 2010: 31.

E. RİSK RAPORLAMANIN TÜRKİYE UYGULAMASI

Türkiye'de SPK, BDDK ve Hazine Müsteşarlığının risk yönetimi ile ilgili düzenleme ve uygulamaları mevcut olmasına rağmen söz konusu düzenlemeler doğrudan risk raporlamasına yönelik değildir. Türkiye'de 6102 Sayılı TTK ile

risk yönetimi önemli hale gelmiştir. Bu kapsamda TTK'nın 378. maddesinin birinci fıkrasına göre, *pay senetleri borsada işlem gören şirketlerde, yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemler ile çarelerin uygulanması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak, sistemi çalıştırmak ve geliştirmekle yükümlüdür* (TTK, m.378/f.1).

TTK'ya göre hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerde riski yönetmek üzere riskin erken teşhisi komitesi oluşturulmuştur. Diğer şirketlerde, söz konusu komiteyi kurma yükümlülüğü, denetçinin gerekli görmesi halinde doğmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu komite denetçinin gerekli görüp bunu yönetim kuruluna yazılı olarak bildirmesi hâlinde derhal kurulur ve ilk raporunu kurulmasını izleyen bir ayın sonunda verir (TTK, m.378/f.1).

ABD, İngiltere ve Almanya ile birlikte yurtdışındaki birçok ülke de risk raporlama ile ilgili hem hukuki düzenlemeler hem de akademik çalışmalar bulunmaktadır. Türkiye'de ise doğrudan risk raporlama hususunda bir yasal düzenleme mevcut değildir. Türkiye'nin gerek Avrupa Birliğine uyum sürecinde bulunması gerekse ticari hayatı düzenleyen yasal düzenlemelerde Almanya örneğinin referans alınması nedeniyle, risk raporlaması konusunda en kapsamlı düzenlemelere sahip Almanya uygulamasını örnek alınması yararlı olur. Dolayısıyla Almanya'da olduğu gibi şirketlerin faaliyet raporlarında ayrıca risk raporu* yer almaktadır.

SONUÇ

ABD, İngiltere ve Almanya'da risk raporlama konusu ile ilgili yukarıda bahsetmiş olduğumuz hukuki düzenlemelerin yanı sıra birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Türkiye'de ise risk raporlama ile ilgili yasal düzenleme bulunmaktadır. Literatürde ise risk üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde risk yönetimi, kurumsal risk yönetimi, risk odaklı iç denetim ve risk değerlendirme ile ilgili bilgilere rastlanılmaktadır. Ancak risk raporlama üzerine Türkçe literatür incelendiğinde bu konuda yapılmış çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Ulusal tez merkezinde yer alan tezler incelendiğinde de risk raporlama adı altında çalışılmış bir konuya rastlanmamaktadır. Gelişmiş ülke uygulamalarından yararlanılarak ülkemiz risk raporlama çalışmalarına yardımcı olacak tespit ve öneriler aşağıda sunulmuştur. Bunlar:

- Yurt dışındaki özellikle gelişmiş ülkelerdeki hukuki düzenlemeler esas alınarak Türkiye'de risk raporlama konusu ile ilgili yasal düzenlemeler yapılabilir.

* Risk raporu örneği için bakınız; http://www.volkswagenag.com/content/gb2006/content/en/Management_Report/Risk_Report.html, Erişim Tarihi: 25.05.2012.

- ABD’de Sarbanes Oxley Yasası ile risk raporlama borsaya kayıtlı şirketlerin faaliyet raporlarının önemli bir parçası haline gelmekte ve söz konusu düzenlemeler kapsamında finansal (bankalar) ve finansal olmayan (borsaya kayıtlı şirketler) şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında risk raporlaması yer almaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de de Borsa İstanbul’a kayıtlı şirketlerin faaliyet raporlarında risk raporlamasının yer almasına yönelik düzenlemeler yapılabilir. Aynı zamanda finansal kuruluşlarında faaliyet raporlarında risk raporlamasına yönelik düzenlemeler yapılması uygun olur.
- Düzenleyici kuruluşların risk açıklama öneminin farkında olması sağlanarak kamuda ve reel sektördeki risk açıklama ve risk raporlamaya yönelik çalışmalar artırılabilir.
- Almanya’da risk raporlama 1998 yılında Alman Ticaret Hukukunda yapılan değişiklikle sunulmuştur. Ülkemizde de Ticaret Kanununda risk raporlama hususunda bir düzenleme yapılabilir.
- Alman Muhasebe Standardı (GAS 5 Risk Raporlama) ile şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında risk açıklamaları yer almaktadır. Ülkemizde de Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGGK) tarafından “Risk Raporlama Standardı” yayınlanabilir.
- ABD, İngiltere ve Almanya ile birlikte yurtdışındaki birçok ülke de risk raporlama konusu ile ilgili gerek finansal gerekse finansal olmayan şirketleri kapsayan yapılmış çok fazla akademik çalışma bulunmaktadır. Türkiye’de de risk raporlama konusunda her düzeyde akademik çalışma sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABRAHAM, Santhosh and Paul COX; (2007), “Analysing The Determinants of Narrative Risk Information in UK FTSE 100 Annual Reports”, **The British Accounting Review**, 39, pp. 227-248.
- ABRAHAM, Santhosh; Claire MARSTON and Phil DARBY; (2012), **Risk Reporting: Clarity, Relevance And Location**, First Edition, Edinburgh: The Institute of Chartered Accountants of Scotland.
- American Institute of Certified Public Accountants**; (1987), Report of the Task Force on Risks and Uncertainties, AICPA, New York.
- American Institute of Certified Public Accountants**; (1994), Disclosures of certain significant risks and uncertainties, Statement of Position 94-6. Accounting Standards Division, New York.
- AIRMIC** (The Association of Insurance and Risk Management); **ALARM** (The National Forum for Risk Management in the Public Sector); **IRM** (The Institute of Risk Management); (2002), A Risk Management Standard, London.
- AKGÜÇ, Öztin; (1998), **Finansal Yönetim**, Yedinci Baskı, İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- AKIN ACUNER, Şebnem; (2003), “Bir Verimlilik Artırma Tekniği Olarak Risk Yönetimi ve Modern Yönetim Teknikleri ile İlişkisi”, **Verimlilik Dergisi**, 12, ss. 37-54.
- AKIN ACUNER, Şebnem; (2005), “Risk Yönetimi Kavramı ve Riske Karşı Geliştirilecek Stratejiler”, **Pazarlama Dünyası Dergisi**, 6, ss. 46-48.
- AKIN ACUNER, Şebnem; (2006), “Etkili Bir Risk Yönetim Sürecinin Aşamaları”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, 47, ss. 64-69.
- AMRAN, Azlan; Abdul Manaf Rosli BIN and Bin Che Haat Mohd HASSAN; (2009), “Risk Reporting An Exploratory Study on Risk Management Disclosure in Malaysian Annual Reports”, **Managerial Auditing Journal**, 24 (1), pp. 39-57.
- BERGER, Thomas and Werner GLEIBNER; (2006), “Risk Reporting and Risks Reported, A Study on German HDAX-listed Companies 2000 to 2005”, **5th International Conference on Money, Investment & Risk**, 1 – 3 November, Nottingham: Risk Management Competence Center Europe, pp.1-20.
- BERETTA, Sergio and Saverio BOZZOLAN; (2004), “A Framework for The Analysis of Firm Risk Communication”, **The International Journal of Accounting**, 39 (3), pp. 265-288.

- BOUBALA, Helene Gesika Oumbahoun; (2010), “Risk Management Of SMMes”, Unpublished Master Thesis, Cape Town: Cape Peninsula University of Technology Master of Technology: Internal Auditing.
- CABEDO, J. David and Jose Miguel TIRADO; (2004), “The Disclosure of Risk İn Financial Statements”, **Accounting Forum**, 28 (3), pp. 181–200.
- CHANDIRAMANI, Gautam; (2009), “Quality Of Risk Reporting”, Unpublished Master Thesis, Rotterdam: Erasmus University School Of Economics, Accounting, Auditing and Control.
- DERİCİ, Onur; Zekeriya TÜYSÜZ ve Aydın SARI; (2007), “Kurumsal Risk Yönetimi ve Sayıştay: Uygulaması”, **Sayıştay Dergisi**, 65, ss. 151-172.
- DOBLER, Micheal; (2008), “Incentives for Risk Reporting - A Discretionary Disclosure and Cheap Talk Approach”, **The International Journal of Accounting**, 43, pp.184-206.
- DOBLER, Micheal; (2005), “National and International Developments in Risk Reporting: May The German Accounting Standard 5 Lead The Way Internationally?”, **German Law Journal**, 6 (8), pp.1191-1200.
- DON, Jaap-Willem; (2010), “Risk Disclosure Practices of the European Banking Sector”, Unpublished Master Thesis, Rotterdam: Erasmus University Master Accountancy, Auditing and Control.
- ELSHANDIDY, Tamer; Ian FRASER and Khaled HUSSAINEY; (2005). “Aggregated, Voluntary and Mandatory Risk Disclosure Incentives: Evidence from UK FTSE All-Share Companies”, **International Review of Financial Analysis**, 30, pp. 320-333.
- EMHAN, Abdurrahim; (2009), “Risk Yönetim Süreci ve Risk Yönetmekte Kullanılan Teknikler”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 23 (3), ss. 209-220.
- EPSTEIN, Marc J. and Adriana Rejc BUHOVAC; (2006), **The Reporting of Organizational Risks for Internal and External Decision-Making**, Canada: Published by The Society of Management Accountants of Canada and The American Institute of Certified Public Accountants.
- FERMA**; (2003), “Risk Yönetim Standardı”, İnternet Adresi: <http://www.ferma.eu/app/uploads/2011/11/a-risk-management-standard-turkish-version.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2014.
- FONE, Martin and Peter C. YOUNG; (2005), **Managing Risks in Public Organisations**, Oxfordshire: Palgrave Macmillan Perpetuity Press.
- GRIFFITHS, Phil; (2005), **Risk-Based Auditing**, Aldershot-England: Gower Publishing Limited.

- GÖKGÖZ, Elif; (2006), **Riske Maruz Değer (VaR) ve Portföy Optimizasyonu**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- HALL, John; (2007), “Internal Auditing and ERM: Fitting in and Adding Value”, Internet Address: www.theiia.org/download.cfm?file=66127, Date of Access: 21.12.2013.
- HASSAN, Mostafa Kamal; (2009), “UAE Corporations-Specific Characteristics and Level of Risk Reporting”, **Managerial Auditing Journal**, 24 (7), pp. 668-687.
- HELBOK, Günther and Christian WAGNER; (2005), “Determinants of Operational Risk Reporting in The Banking Industry”, **Journal of Risk**, 9 (1), pp. 49-74.
- HOSSAIN, Mohammed; (2008), “The Extent of Disclosure in Annual Reports of Banking Companies: The Case of India”, **European Journal of Scientific Research**, 23 (4), pp. 659-680.
- Institute of Chartered Accountants in England & Wales (ICAEW); (1997)**, Financial Reporting of Risk: Proposals for A Statement of Business Risk, London.
- Institute of Chartered Accountants in England & Wales (ICAEW); (1999)**, No Surprises: The Case for Better Risk Reporting, London.
- Institute of Chartered Accountants in England & Wales (ICAEW); (2002a)**, No Surprises: Working for Better Risk Reporting, London.
- Institute of Chartered Accountants in England & Wales (ICAEW); (2002b)**, Risk Management for SMEs, London.
- Institute of Chartered Accountants in England & Wales (ICAEW); (2011)**, Reporting Business Risks: Meeting Expectations, London.
- KIZILBOĞA, Rüveyda; (2013), **Kurumsal Risk Yönetimi Odaklı İç Denetim**, Birinci Baskı, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- KIR, Hüseyin; (2010), “Stratejik Denetim ve Denetimde Risk Odaklılık”, **Dene-tişim Dergisi**, 4, ss. 47-62.
- KİSHALİ, Yunus ve Davut PEHLİVANLI; (2006), “Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 30, ss. 75-87.
- KONGPRAJYA, Chalida; (2010), “The Study Of Corporate Risk Disclosure In The Case Of Thai Listed Companies”, Unpublished Master Thesis, Nottingham: The University Of Nottingham.
- LAJILI, Kaouthar and Daniel ZEGHAL; (2005), “A Content Analysis of Risk Management Disclosures in Canadian Annual Reports”, **Canadian Journal of Administrative Sciences**, 22 (2), pp. 125-142.

- LINSLEY, Philip M. and Philip J. SHRIVES; (2006), “Risk Reporting: A Study of Risk Disclosures in The Annual Reports of UK Companies”, **The British Accounting Review**, 38, pp. 387-404.
- LINSLEY, Philip M.; Philip J. SHRIVES and Mandy CRUMPTON; (2006), “Risk Disclosure: An Exploratory Study of UK and Canadian Banks”, **Journal of Banking Regulation**, 7 (3/4), pp. 268-282.
- MANAB, Norlida Abdul; Mohd Rasid HUSSIN and Isahak KASSIM; (2007), “Empirical Study on Theory and Practice of Enterprise-Wide Risk Management (EWRM) on Internal Auditing and Risk Management Functions of Public Listed Companies in Malaysia”, Internet Address: http://rmi.nccu.edu.tw/apria/docs/Concurrent%20IV/Session%201/14707EWRM_APRIA_2007_New.doc, Date Of Access: 12.12.2013.
- MEIJER, Mark, M. G. H.; (2011), “Risk Disclosures in Annual Reports of Dutch Listed Companies During the Years 2005-2008”, Unpublished Master Thesis, Netherlands: University of Twente Finance & Accounting.
- MOHOBBOT, Ali Md and Noriyuki KONISHI; (2005), “The UK Guidelines for Company Risk Reporting—An Evaluation”, **Okayama Economic Review**, 37(1), pp. 1-18.
- OLIVEIRA, Jonas; Lucia Lima RODRIGUES and Russel CRAIG; (2011), “Voluntary Risk Reporting to Enhance Institutional and Organizational Legitimacy Evidence from Portuguese Banks”, **Journal of Financial Regulation and Compliance**, 19 (3), pp. 271-288.
- OORSCHOT, L. Van; (2009), “Risk Reporting: An Analysis Of The German Banking Industry”, Unpublished Mater Thesis, Rotterdam: Erasmus University Master Thesis Accounting, Auditing and Control.
- ÖZŞAHİN, Filiz; (2011), “Kamu Kuruluşlarında İç Kontrol Sistemi ve Bir Kamu Kurumunda İç Kontrol Sisteminin Oluşturulması Süreci: Üniversite Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PARLAKKAYA, Raif; (2005), **Finansal Türev Ürünler İle Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, İkinci Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- REDING, Kurt. F.; Paul J. SOBEL; Urton L. ANDERSON; Michael J. HEAD; Sridhar RAMAMOORTI; Mark SALAMASICK and Cris RIDDLE; (2009), **Internal Auditing: Assurance & Consulting Services**, Second Edition, Chicago: The Institute of Internal Auditors Research Foundation.

- RITTENBERG, Larry E.; Karla M. JOHNSTONE and Audery A. GRAMLING; (2010), **Auditing a Business Risk Approach**, Seventh Edition, Canada: Nelson Education Ltd.
- TOPALOĞLU, Sıddık; (2013), “Sosyal Güvenlik Suiistimallerinin Tespiti ve Önlenmesi İçin Risk Analizi ve Sürekli Denetim Yöntemleri”, **TİSK Akademi**, 8 (16), ss. 204-219.
- UZAY, Şaban; (2010), “İşletmelerde Süreç Kontrolü ve Muhasebe Eğitimi”, **XXIX. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, 21-25 Nisan, Antalya: Galatasaray Üniversitesi, ss. 1-25.
- YARIZ, Ahmet; (2012), **Bankacılıkta Risk Yönetimi Risk Matrisi Uygulaması**, İkinci Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- WOODS, Margaret; Kevin DOWD and Christopher HUMPHREY; (2008), “Market Risk Reporting by The World’s Top Banks: Evidence On The Diversity of Reporting Practice and The Implications for International Accounting Harmonisation”, **RC-SAR**, 11 (2), pp. 9-42.
- T.C. Resmi Gazete**; (2011, 14 Şubat), “6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu”, Sayı: 27846, İnternet Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>, Erişim Tarihi: 25.06.2012.
- VOLKSWAGENAG**; (2015), “Risk Report”, İnternet Address: http://www.volkswagenag.com/content/gb2006/content/en/Management_Report/Risk_Report.html, Date Of Access: 25.05.2012.